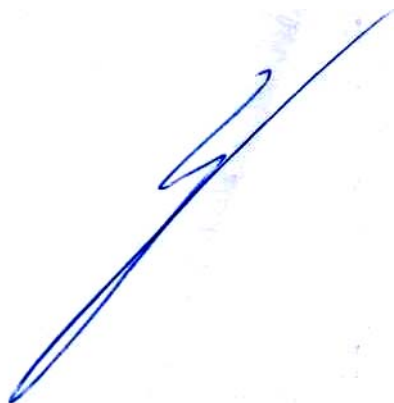

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДУ «ІНСТИТУТ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ІМЕНІ М.І. ДОЛІШНЬОГО НАН УКРАЇНИ»

СІРИК ЗІНОВІЙ ОРЕСТОВИЧ

УДК: 330.332:338.24.021.8:352

Фінансово-інвестиційне забезпечення розвитку територіальних громад в умовах адміністративно-територіальної реформи

Спеціальність 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Автореферат

**дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук**

Львів – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор
Подольчак Назарій Юрійович,
Національний університет «Львівська
політехніка», завідувач кафедри
адміністративного та фінансового менеджменту

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Вахович Ірина Михайлівна,
Луцький національний технічний університет,
ректор

доктор економічних наук, професор
Заблодська Інна Володимирівна,
завідувач відділу проблем міжрегіонального
співробітництва ДУ «Інститут економіко-
правових досліджень імені В. К. Макутова НАН
України»

доктор економічних наук, доцент
Борщевський Віктор Валентинович,
завідувач кафедри державного управління
Українського католицького університету

Захист відбудеться 7 травня 2021 р. об 11.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.154.01 в ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України» за адресою: 79026 м. Львів, вул. Козельницька, 4.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України» за адресою: 79026 м. Львів, вул. Козельницька, 4 та на сайті: <http://ird.gov.ua>

Автореферат розісланий 6 квітня 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук

П.В.Жук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Зміни у територіальній організації влади в Україні на засадах децентралізації, реформування місцевого самоврядування зі зростанням повноважень одиниць базового рівня адміністративно-територіального поділу – територіальних громад, які отримали бюджетну самостійність, ставлять нові вимоги щодо організації процесів інвестування територіального розвитку, вирішення низки інституційних, управлінських, організаційних, кадрових проблем фінансового забезпечення інвестиційних потреб територіальних громад, кінцевою метою чого є формування повноцінного життєвого середовища для громадян незалежно від місця їхнього проживання, вирівнювання інвестиційної спроможності територіальних громад щодо створення, оновлення та підтримки інфраструктури надання якісних публічних послуг у всіх сферах життєдіяльності.

Це потребує формування вдосконаленої та націленої на вирішення нових інвестиційних завдань фінансово-інвестиційного забезпечення місцевого територіального розвитку, які постали перед громадами, що вимагає ґрунтовного наукового осмислення проблеми та виявлення шляхів її розв'язання.

Проблематиці розвитку територіальних громад присвячені праці низки українських та зарубіжних авторів: Р. Безсмертного, В. Борщевського, Ж. Гербера, В. Горячука, М. Дурмана, І. Заблодської, В. Загорського, П. Жука, О. Карого, В. Кравціва, В. Кравченка, В. Куйбіди, Є. Матвіїшина, І. Мелехіна, А. Мельник, М. Мельник, Г. Монастирського, О. Мороза, М. Орзіха, Е. Остром, Р. Патнема, М. Пітюлича, Н. Подольчака, В. Радченка, Н. Рудої, О. А. Ткачука, Н. Дж. Хіллер, Л. Шноре, Л. Шевчук, С. Шульц, Я. Щепанського та інших. Дослідженню питань фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад приурочені праці: Г. Возняк, І. Вахович, М. Гапонюк, О. Зарубіна, О. Іванової, С. Іщук, Я. Казюк, М. Карліна, М. Козоріз, А. Крисоватого, І. Лещух, І. Луніної, П. Мельника, Х. Патицької, С. Сембера, І. Сторонянської та інших.

Водночас, попри вагомий методологічний та прикладний здобуток учених із зазначеної проблематики, низка важливих питань організації системи фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад України в нових умовах у теоретичному, методичному й практичному аспектах розкриті недостатньо й потребують поглибленого наукового обґрунтування.

Вагомість означених проблем зумовила вибір теми дисертаційного дослідження, його мети та завдань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота пов'язана з науково-дослідними темами Національного університету «Львівська політехніка», зокрема з темою «Розвиток

інноваційних аспектів публічно-приватного партнерства» (номер державної реєстрації 0118U000345) у роботі над якою здобувачем обґрунтовано умови та форми публічно-приватного партнерства в інвестиційній діяльності територіальних громад, та ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І.Долішнього НАН України»: «Методологічні основи та напрями реформування адміністративно-територіального устрою України» (номер державної реєстрації 0114U004401), у рамках якої здобувачем здійснено обґрунтування перспективної системи адміністративно-територіальних одиниць, проведено аналіз особливостей реформування адміністративно-територіального устрою країн Європи, розроблено пропозиції з розподілу функцій та повноважень органів державної влади й місцевого самоврядування в системі адміністративно-територіального устрою та їх фінансово-економічного забезпечення; «Наукові засади формування моделі сталого ендегенного зростання регіонів України в умовах адміністративно-фінансової децентралізації» (номер державної реєстрації 0117U000691), в рамках якої здійснено оцінку соціально-економічного становища об'єднаних територіальних громад України, досліджено інструменти їх розвитку, форми співпраці між громадами, обґрунтовано поняття інвестиційного потенціалу територіальних громад, розкриті шляхи залучення інвестиційних ресурсів.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретико-методологічних та науково-методичних засад функціонування системи фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад в умовах адміністративно-територіальної реформи та розроблення практичних рекомендацій щодо її удосконалення.

Досягнення мети дослідження потребувало вирішення таких завдань:

- з'ясувати економічну природу місцевого самоврядування та місце територіальних громад як одиниць адміністративно-територіального поділу в системі територіальної організації влади та регіональній економіці;
- обґрунтувати теоретичні основи формування територіальних громад як базових одиниць системи адміністративно-територіального устрою в Україні, їх функції та повноваження;
- узагальнити світовий досвід реформування адміністративно-територіального устрою на принципах децентралізації;
- дослідити сутність поняття та складові системи фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад в системі місцевого самоврядування;
- розкрити внутрішні й зовнішні чинники формування фінансово-інвестиційних ресурсів територіальних громад;
- обґрунтувати інвестиційні потреби територіальних громад;
- визначити інвестиційні можливості та ризики, пов'язані з новим управлінським та фінансово-бюджетним статусом територіальних громад внаслідок реформування місцевого самоврядування в Україні;
- розкрити сутність та проаналізувати дієвість механізмів фінансово-

бюджетних відносин в системі адміністративно-територіального устрою та інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури надання публічних послуг;

- виявити можливості використання внутрішніх інвестиційних ресурсів територіальних громад;
- розкрити шляхи залучення територіальними громадами зовнішніх запозичень для забезпечення їх інвестиційних потреб;
- дослідити особливості управлінської складової інвестиційного потенціалу територіальних громад;
- обґрунтувати стратегічні напрямки удосконалення системи фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад;
- запропонувати шляхи, методи та інструменти фінансового забезпечення інвестиційних потреб територіальних громад в нових умовах місцевого самоврядування й територіальної організації влади.

Об'єктом дослідження є процеси та механізми фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади, методичні підходи та прикладні аспекти удосконалення системи фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад в умовах реформування місцевого самоврядування й територіальної організації влади в Україні.

Методи дослідження. Теоретичну і методологічну основу дослідження становлять фундаментальні положення економічної теорії, теорій регіонального розвитку, територіальної організації влади, фінансової децентралізації. У дисертації застосовано сукупність як загальнонаукових, так і спеціальних методів наукового пізнання, що дозволило забезпечити концептуальну єдність дослідження.

У процесі дослідження використані методи: абстрактно логічний, теоретичного узагальнення, порівняння, історичний та логічний – для дослідження сутності місцевого самоврядування в системі територіальної організації влади, а також для уточнення базових категорій та понять, що стосуються фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад; систематизації та групування – для дослідження сутності, функцій, принципів побудови фінансово-інвестиційного забезпечення місцевого самоврядування; графічний, аналізу та синтезу – для оцінювання сучасних тенденцій фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад, дослідження бюджетних механізмів й міжбюджетних відносини; економіко-статистичного аналізу та групування – для дослідження значимості інвестицій у фінансуванні реалізації потреб територіальних громад; стратегічного аналізу, програмно-цільового, побудови алгоритму – для визначення стратегічних детермінант удосконалення напрямів залучення зовнішніх запозичень територіальними громадами.

Інформаційну базу дослідження склали законодавчі та нормативно-

правові акти: Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України, стратегічні програмні документи, матеріали Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Міністерства розвитку громад і територій України, наукові праці провідних вітчизняних та зарубіжних учених, матеріали міжнародних конференцій, інтернет-ресурси, результати власних досліджень автора.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в поглибленні теоретико-методологічних й науково-методичних засад, обґрунтуванні напрямів та механізмів удосконалення системи фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад в умовах децентралізації публічної влади в Україні.

Основні положення дисертації, що визначають її новизну й винесені на захист, полягають у такому:

уперше:

- обґрунтовано концепцію формування системи фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад в умовах реформування місцевого самоврядування й територіальної організації влади в Україні, що передбачає активізацію використання бюджетних і небюджетних внутрішніх та зовнішніх інвестиційних джерел, вдосконалення діючих і запровадження нових механізмів фінансування інвестиційних завдань і проєктів місцевого розвитку на засадах диверсифікації та максимізації залучення усіх чинників фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад для поліпшення якості й доступності соціальних, адміністративних, комунальних та інших публічних послуг, відповідальність за надання яких згідно з чинним законодавством віднесена до повноважень їх органів управління;

- сформульовано методологічний підхід до дослідження процесів фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад виходячи із засад фінансово-бюджетної децентралізації, що ґрунтується на системному застосуванні нормативно-правових, організаційних, управлінських інструментів та заходів й передбачає використання механізмів бюджетного вирівнювання, державної підтримки соціально-економічного розвитку територіальних громад, публічно-приватного партнерства, транскордонного співробітництва, міжнародної технічної допомоги, співробітництва територіальних громад, дольової участі суб'єктів господарювання, внутрішніх та зовнішніх запозичень тощо для вирішення органами управління територіальних громад інвестиційних завдань;

- здійснено методологічне обґрунтування дослідження інвестиційної спроможності територіальних громад, яке включає концептуалізацію цього поняття та методичний підхід до оцінювання інвестиційної спроможності територіальних громад, який реалізовано з урахуванням місця й динаміки показників капітальних витрат та бюджету розвитку у загальних витратах

бюджетів територіальних громад, що дозволило провести рейтингування територіальних громад за їх інвестиційною спроможністю й обґрунтувати пропозиції щодо її підвищення та уникнення надмірних диспропорцій між територіальними громадами;

удосконалено:

- наукові положення щодо обґрунтування ролі управлінського чинника, що, на відміну від усталених, передбачають його розгляд у якості елемента інвестиційного потенціалу територіальних громад з визначенням шляхів ефективізації використання управлінського чинника у процесі практичної реалізації завдань з фінансово-інвестиційного забезпечення місцевого самоврядування на базовому рівні адміністративно-територіального устрою через вдосконалення організаційної структури органів управління територіальних громад, залучення та підготовку кваліфікованих управлінців й фахівців у сфері економіки, фінансів та інвестицій, запровадження поточного, перспективного й стратегічного планування соціально-економічного розвитку громад, розширення участі громадськості у процесах прийняття рішень щодо функціонування та розвитку територіальних громад тощо;

- концептуальну модель територіальної згуртованості у розвитку громад, суть якої полягає у застосуванні організаційно-економічних заходів щодо посилення участі суб'єктів економічної діяльності на території громади у вирішенні її інвестиційних завдань шляхом ефективного використання інституційних можливостей розвитку публічно-приватного партнерства на місцевому рівні, визначення узгоджених з господарюючими суб'єктами інвестиційних пріоритетів з урахуванням обсягів та тривалості інвестиційних процесів, можливостей спільної участі у них, реалізації інвестиційних проектів на засадах взаємної зацікавленості;

- систематизацію інвестиційних проектів та заходів відповідно до повноважень територіальних громад у сфері місцевого самоврядування за джерелами фінансування: місцевий бюджет, державний бюджет, позабюджетні надходження, кошти міжнародної технічної допомоги та міжнародних фінансових організацій, інші залучені кошти за відповідними джерелами тощо, що, на відміну від існуючих підходів, дозволяє ранжувати інвестиційні заходи та проекти за важливістю з урахуванням очікуваних джерел фінансування;

- наукові підходи до встановлення причинно-наслідкових зв'язків процесу реформування адміністративно-територіального устрою та можливих ризиків в частині: інвестиційної неспроможності низки територіальних громад; послаблення державного впливу на розвиток територій і контролю діяльності органів місцевого самоврядування; поглиблення соціально-економічної асиметрії розвитку територій тощо, які дозволили розробити пропозиції щодо шляхів їх уникнення й подолання;

- теоретико-методичні підходи до удосконалення механізму міжбюджетних відносин, які спрямовані на мінімізацію або усунення

диспропорцій у розвитку територіальних громад, що виникають внаслідок природно-кліматичних умов і географічного розташування, які, на відміну від застосовуваних, передбачають розширення бази розрахунку індексів податкової спроможності при визначенні розмірів дотацій горизонтального бюджетного вирівнювання та використання додаткових коефіцієнтів при розрахунках базової дотації стосовно економічно малорозвинутих й депресивних територій;

дістали подальшого розвитку:

- термінологічний апарат дослідження у частині поняття інвестиційного потенціалу територіальної громади, яке, на відміну від узагальненого трактування інвестиційного потенціалу, враховує економіко-управлінські особливості територіальних громад як елементів системи адміністративно-територіального устрою держави й визначається як сукупність чинників та можливостей (природно-ресурсних, соціальних, фінансово-економічних, інституційно-управлінських тощо), які є об'єктом управління з боку органів влади територіальної громади, спрямованого на залучення й використання інвестиційних ресурсів для вирішення проблем місцевого розвитку;

- визначення територіальної громади, яке, на відміну від усталеного трактування в суспільно-демографічному аспекті, запропоновано розглядати в адміністративно-територіальному контексті як первинної (базової) одиниці системи адміністративно-територіального устрою держави, у якій органами місцевого самоврядування чи самоорганізації громадян самостійно і під свою відповідальність забезпечується у межах, встановлених Конституцією та законодавством України, вирішення питань місцевого значення та надання власних і делегованих державою публічних послуг з дотриманням принципу субсидіарності;

- науково-методичний підхід до вирішення проблем вирівнювання фінансово-інвестиційних можливостей соціально-економічного розвитку територіальних громад, який передбачає запровадження дієвих інструментів державної підтримки економічно слабозвинених громад, формування стосовно них сприятливого для залучення інвестицій інституційного середовища, що розглядається ефективнішим для розвитку територіальних громад ніж застосовуваний у вітчизняній практиці шлях концентрації у територіальній громаді якомога більшої кількості населених пунктів, мешканців, територій, який може призвести до посилення негативних проявів периферійності, втрати ефектів ініціативності та зацікавленості мешканців у розвитку громади.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні теоретико-методологічних узагальнень та науково-практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізму фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад в умовах реформування місцевого самоврядування й територіальної організації влади.

Наукові результати дисертаційної роботи знайшли практичне застосування в роботі центральних і регіональних органів влади, зокрема: Міністерства розвитку громад і територій України (довідка 7/31/17497-20 від 23.10.2020 р.) при удосконаленні територіальної організації влади з урахуванням фінансово-інвестиційних аспектів забезпечення функціонування місцевого самоврядування; Львівського регіонального відділення Асоціації міст України (довідка №62 від 17.06.2020 р.) при підготовці та впровадженні реформи місцевого самоврядування в регіоні; Підкомітету з питань електроенергії та транспортування енергії Комітету з питань паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки Верховної Ради України (довідка №49-08-08/153 від 16.17.2019 р.) при розробці законопроекту 8449-д від 05.12.2018 р. про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов інвесторам при виробництві та постачанні комунальним споживачам електричної енергії з альтернативних джерел енергії; Департаменту економічної політики Львівської обласної державної адміністрації: при розробці Стратегії розвитку Львівської області на період до 2020 року та Плану її реалізації (довідка №1-3269 від 05.12.2016 р.), при розробці програм соціально-економічного та культурного розвитку Львівської області (довідка №274-1-52 від 03.06.2020 р.); Департаменту фінансів Львівської обласної державної адміністрації (довідка №25 від 23.09.2020 р.) при підготовці Стратегії розвитку Львівської області на період до 2027 р. у частині шляхів формування фінансових ресурсів для потреб соціально-економічного розвитку територіальних громад регіону; Львівського регіонального відділення всеукраїнської асоціації громад (довідка №17 від 30.06.2020 р.) при розробці стратегій розвитку об'єднаних територіальних громад Львівщини; Обласної асоціації місцевих рад «Ради Львівщина» (довідка №74 від 20.08.2020 р.) при реформуванні субрегіонального рівня адміністративно-територіального устрою Львівської області – районних рад та районних державних адміністрацій, у яких обґрунтовано розподіл повноважень між базовим та районним рівнями місцевого самоврядування; Агенції регіонального розвитку Львівської області (довідка №11 від 05.08.2020 р.) при підготовці проекту Стратегії розвитку Львівщини до 2027 р.

Результати дисертаційної роботи застосовані у навчальному процесі Національного університету «Львівська політехніка» при розробці навчально-методичних матеріалів та викладанні дисциплін «Адміністрування публічними процесами» й «Електронне самоврядування» (довідка № 67-01-471 від 12.03.2021 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Усі наукові результати, викладені в дисертації, одержані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використані лише ті ідеї та положення, які є результатом самостійної роботи здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та рекомендації дисертаційної роботи апробовано на низці конференцій та інших науково-практичних заходах, серед яких: Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток національної економіки: методологія та практика» (Івано-Франківськ, 15-16 квітня 2014 року); II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Трансформаційні процеси в економіці України: глобальні та регіональні аспекти» (Львів, 24 листопада 2017 р.); IV Українсько-польський науковий форум «Транскордонне співробітництво та спільний європейський простір: теорія, практика і нові можливості» (Львів, 7-8 червня 2018р.); IV Міжнародна науково-практична конференція «Територіальний розвиток і регіональна політика: сучасний стан та орієнтири подальших реформ» (Світязь, 5-7 червня 2019 р.); Міжнародна науково-практична конференція для студентів, аспірантів та молодих учених «Розвитку фінансово-економічної системи держави та регіонів» (Київ, 31 липня 2020 р.); II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інтеграція освіти, науки та бізнесу в сучасному середовищі: літні диспути» (Дніпро, 17-18 серпня 2020 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Економічні проблеми сучасності та стратегії інноваційного розвитку національної економіки» (Львів, 22 серпня 2020 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми формування та стабілізації регіональної економіки» (Дніпро, 29 серпня 2020 р.); II Міжнародна науково-практична конференція «Пріоритетні шляхи розвитку науки» (м. Київ, 30-31 серпня 2020 р.).

Публікації. Основні теоретичні та практичні результати дисертаційного дослідження опубліковано у 39 наукових працях загальним обсягом 45,1 д. а., з яких: 3 монографії (в тому числі 1 одноосібна), 23 статті у наукових-фахових виданнях України (у тому числі 19 – у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз) та 3 - у наукових періодичних виданнях інших держав, 7 публікацій апробаційного характеру, 3 публікації, що додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 426 сторінок. Основний зміст викладено на 364 сторінках. Робота містить 28 таблиць, 49 рисунків, 6 додатків. Список використаних джерел включає 337 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, її зв'язок із науковими програмами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження; відображено наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, їх апробацію та особистий внесок здобувача.

У першому розділі **«Наукові основи формування та функціонування**

територіальних громад в системі адміністративно-територіального устрою» здійснено аналіз теоретико-методологічних основ дослідження понять територіальної громади як елемента системи адміністративно-територіального устрою, місця та ролі місцевого самоврядування в організації публічної влади та регіональній економіці, проблем вдосконалення місцевого самоврядування й територіальної організації влади в Україні, узагальнено світовий досвід організації та реформування адміністративно-територіального устрою.

Здійснений аналіз наявних наукових підходів щодо різноаспектних трактувань поняття територіальних громад дозволив виробити авторське визначення територіальної громади в адміністративно-територіальному контексті як первинної (базової) одиниці системи адміністративно-територіального устрою держави у якій органами місцевого самоврядування чи самоорганізації громадян самостійно і під свою відповідальність забезпечується у межах, встановлених Конституцією та законодавством України, вирішення питань місцевого значення та надання власних і делегованих державою публічних послуг з дотриманням при цьому принципу субсидіарності. Слід зазначити важливість принципу субсидіарності стосовно повноважень територіальних громад, особливо в умовах, коли при реформуванні місцевого самоврядування в Україні до повноважень територіальних громад віднесено низку функцій, які виходячи зі світового досвіду можуть ефективніше реалізовуватися на вищому адміністративно-територіальному рівні.

Ефективність функціонування територіальних громад як адміністративно-територіальних одиниць, у яких реалізуються владні повноваження, що забезпечують життєдіяльність місцевих спільнот, зумовлюється глибиною обґрунтованості теоретико-методологічних засад їх формування. У процесі наукового аналізу наявних методологічних напрацювань виділено низку економічних теорій, основні положення яких слід враховувати при розробленні принципів й алгоритму формування територіальних громад. Вони представлені трьома основними групами: теорії місцевого (локального) економічного розвитку, теорії територіальної організації влади (місцевого управління або публічної влади) та теорії фінансового децентралізації (рис.1). Ці теорії розкривають специфіку формування та розвитку територіальних громад, характеризують їх конкурентні переваги та механізми управління ними.

Місцеве самоврядування є ефективним інструментом місцевого управління та розвитку територій. Його функціонування забезпечує територіальним спільнотам реальне право та можливості самостійно вирішувати питання місцевого значення, формує зацікавленість мешканців у наповненні місцевих бюджетів і соціально-економічному розвитку території проживання в цілому.

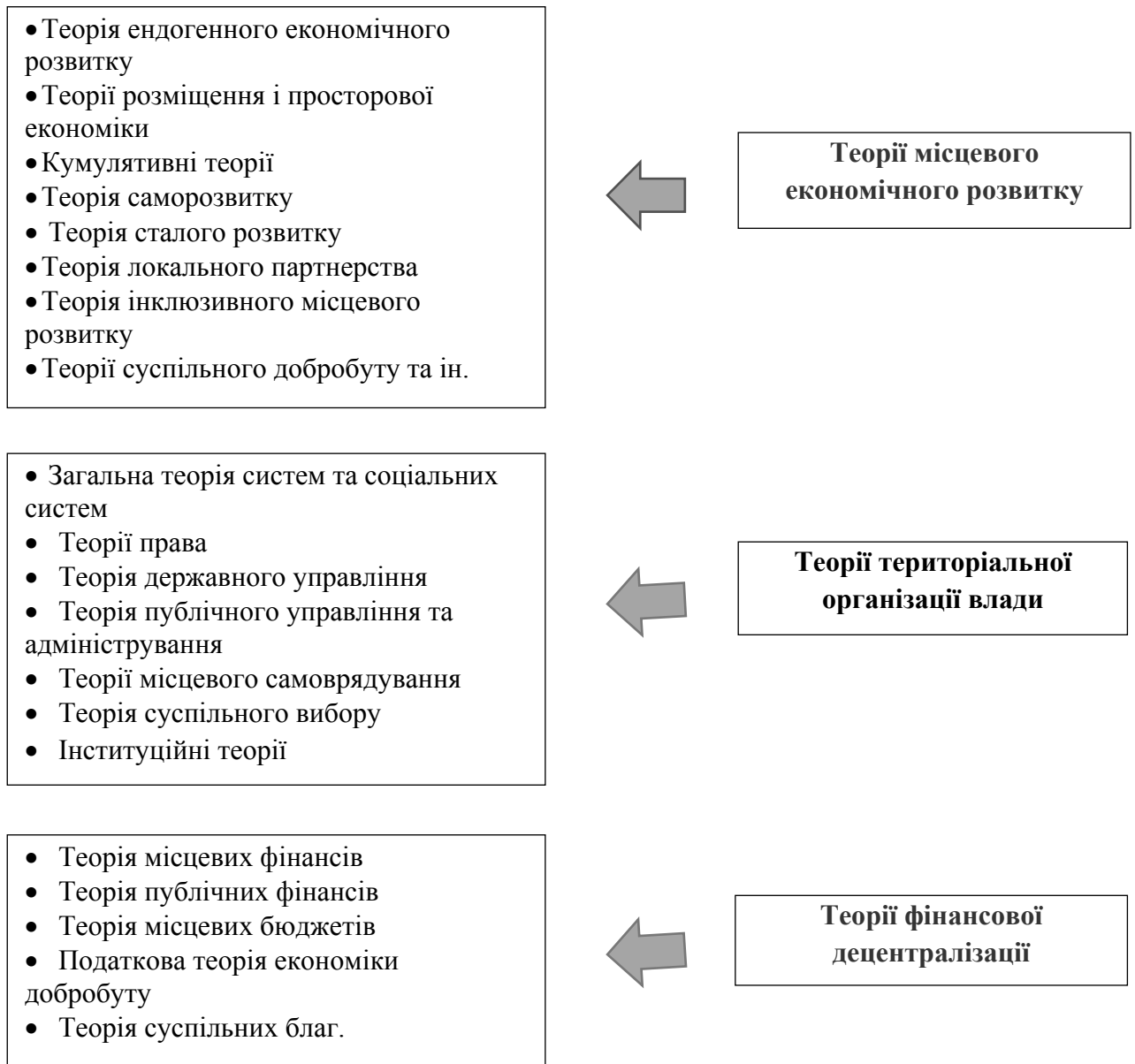

Рис.1. Теоретична база дослідження процесів формування та розвитку територіальних громад

Джерело: розроблено автором

Проведений аналіз генезису теоретичних підходів до визначення сутнісних ознак поняття «місцеве самоврядування» дозволив зробити висновок, що це гарантоване державою право і реальна здатність територіальної громади самостійно чи під відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах існуючого державного законодавства. Зазначене дало можливість виділити основні принципові відмінності державного територіального управління та місцевого самоврядування (табл. 1).

Таблиця 1

Особливості систем прямого державного управління територіями та місцевого самоврядування

Державне управління	Місьцеве самоврядування
Створення системи державного управління територіями та її конфігурація визначається виключно державою	Держава наділяє органи місцевого самоврядування повноваженнями на принципах природного права і законодавчо регламентує їхню діяльність
Посадові особи призначаються	Посадові особи обираються
Усі місцеві і регіональні органи управління підконтрольні і підзвітні перед центральними чи іншими вищими органами державної влади	Органи управління підконтрольні і підзвітні перед територіальною громадою
Органи державного територіального управління є фактично агентами державної влади на місцях. Вони не є суб'єктами бюджетної, фінансової, господарської ініціативи, а лише виконавцями державних рішень	Органи місцевого самоврядування самостійно вирішують законодавчо визначене коло питань. Для цього вони наділені бюджетною, фінансовою, господарською, майновою автономією

Джерело: розроблено автором.

Дослідження зарубіжного досвіду засвідчує об'єктивну необхідність адміністративно-територіальних змін та реформування адміністративно-територіального устрою відповідно до динаміки суспільно-політичних й економічних процесів. Напрями та характер таких змін є специфічними й відображають особливості історичного, політичного, соціально-економічного розвитку держав. В роботі виокремлено загальні закономірності, які важливо враховувати при обґрунтуванні шляхів реформування адміністративно-територіального устрою країни. Серед них: злиття територіальних громад та укрупнення адміністративно-територіальних одиниць з відповідним збільшенням фінансових можливостей таких утворень при вирішенні ними соціально-економічних проблем розвитку громад; кооперація органів місцевого самоврядування територіальних громад для вирішення важливих проблем їх розвитку, які потребують фінансування, обсяги якого виходять за межі фінансових можливостей однієї адміністративно-територіальної одиниці; адміністративна ліквідація найбільш слабких у фінансовому сенсі адміністративно-територіальних одиниць шляхом їх злиття або приєднання до інших; впровадження префектів як універсальних наглядових інституцій, зміст діяльності яких тісно пов'язаний із державним контролем за дотриманням положень конституції та законодавства, ефективністю та якістю розподілу бюджетних коштів при вирішенні проблем територіального розвитку із

втручанням префекта у випадку виявлення порушень конституційних норм та вимог законодавства у діяльності органів місцевого самоврядування тощо.

Європейський досвід засвідчує існування тенденції до формування адміністративно-територіальних одиниць базового рівня з високими власними фінансово-інвестиційними можливостями. Разом з тим має місце постійне удосконалення механізмів бюджетного вирівнювання розвитку територій та розширення доступу муніципалітетів до інвестиційних фондів Європейського Союзу. Практикується також міжмуніципальне співробітництво, спрямоване на спільне вирішення інвестиційних завдань. У роботі обґрунтовано напрямки імплементації у вітчизняну практику кращих надбань зарубіжного досвіду.

Укрупнення адміністративно-територіальних одиниць шляхом їх злиття або приєднання до інших створює можливості для зростання внутрішнього потенціалу розвитку територіальних громад. Разом з тим, автор вважає, що надмірне укрупнення адміністративно-територіальних одиниць тягне за собою загострення проблем периферійності, зниження ефекту згуртованості у життєдіяльності територіальних громад, у зв'язку з чим актуальними лишатимуться завдання пошуку оптимальної просторової конфігурації територіальних громад.

Досвід пострадянських й постсоціалістичних країн також показує, що вони орієнтувалися у своїх реформах на загальноєвропейські підходи, враховуючи, разом з тим, внутрішню специфіку. Дуже важливими у їх досвіді є підходи до запровадження принципу субсидіарності, згідно з яким базовому рівню адміністративно-територіального устрою відводилися тільки ті повноваження й функції, виконання яких на цьому рівні має достатнє ресурсне й управлінське забезпечення, чи які на вищому адміністративному рівні реалізовуватимуться з більшим суспільним ефектом. Також слід зважити на велику роль ЄС у фінансовій підтримці територіальних реформ, інвестиційному забезпеченні реалізації відповідних інфраструктурних проєктів.

У другому розділі **«Теоретичні засади дослідження фінансово-інвестиційних процесів в територіальних громадах»** розкрито теоретичні підходи до визначення сутності фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад, окреслено внутрішні й зовнішні чинники формування їх фінансово-інвестиційних ресурсів, розглянуто фінансову децентралізацію як передумову нарощення потенціалу місцевого самоврядування в Україні.

Враховуючи важливість інституційних і насамперед інституційно-правових засад діяльності місцевого самоврядування, розглянуто інституційні засади діяльності територіальних громад як суб'єктів місцевого самоврядування. Визначено форми здійснення та принципи організації й діяльності місцевого самоврядування. Зазначено, що нормативне регулювання діяльності місцевого самоврядування здійснюється внутрішнім правом кожної держави, а також відповідними актами міжнародного рівня, зокрема

Європейською Хартією місцевого самоврядування. Встановлено, що за останні роки в чинне законодавство України неодноразово вносились зміни задля створення ефективної системи місцевого самоврядування, але ці заходи давали недостатні результати, що й викликало необхідність реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади.

У роботі акцентовано увагу на тому, що система місцевого самоврядування має свою внутрішню побудову – структуру місцевого самоврядування, яка є складною і різнорівневою за своїм характером. Вона представлена сільськими, селищними, міськими, районними, обласними радами та їх виконавчими органами (на рівні територіальних громад). Для кожного з цих видів рад законодавчо виділяється сфера компетенції, втручання до якої органам державної влади заборонено. Лише у разі невідповідності рішень органів місцевого самоврядування Конституції чи законам України, дія таких рішень припиняються у встановленому законом порядку з одночасним зверненням до суду.

Наділення органів місцевого самоврядування повноваженнями з вирішення питань місцевого значення у цілій низці сфер ставить питання щодо матеріально-фінансової бази реалізації цих повноважень, їх інвестиційної спроможності, адекватної повноваженням. В умовах реформування місцевого самоврядування й територіальної організації влади в Україні на принципах децентралізації питання фінансово-інвестиційного забезпечення місцевого самоврядування набуло гостроти, оскільки безпосередньо пов'язане із спроможністю територіальної громади, яка повинна володіти фінансовими, матеріальними та іншими ресурсами в обсязі, достатньому для ефективної реалізації завдань та функцій місцевої влади, надання публічних послуг населенню на рівні, передбаченому загальнодержавними стандартами. Розширення повноважень органів місцевого самоврядування, наділення їх більшою самостійністю вимагають від них більшої відповідальності в сфері реалізації фінансово-інвестиційної політики на місцях, формування умов для здійснення економічної діяльності та розвитку ділової активності на підпорядкованій території.

На основі аналізу підходів щодо визначення суті термінів «фінансове забезпечення» та «інвестиційне забезпечення» в контексті особливостей діяльності органів місцевого самоврядування, поняття «фінансово-інвестиційне забезпечення розвитку територіальних громад» визначаємо як сукупність можливостей та заходів щодо залучення й використання фінансових ресурсів для реалізації інвестиційних потреб територіальних громад, зумовлених повноваженнями їх органів управління та запитамешканців громад щодо формування повноцінного життєвого середовища.

Зважаючи на здійснений науковий аналіз зазначимо, що фінансово-інвестиційне забезпечення розвитку територіальних громад слід розглядати як комплексну систему із притаманною їй сукупністю пов'язаних і взаємодіючих один з одним елементів (рис. 2).

Система фінансово-інвестиційного забезпечення територіальних громад

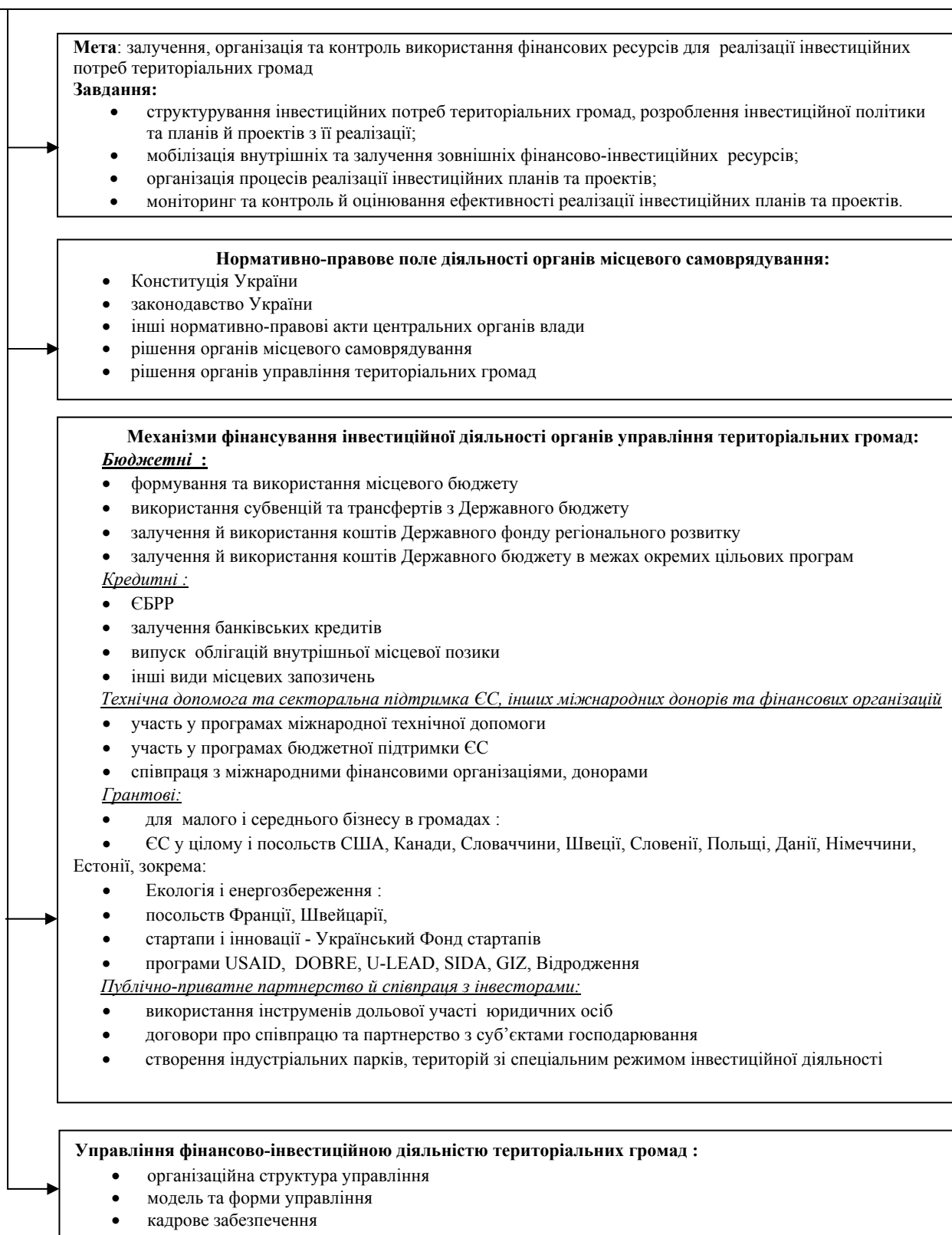

Рис. 2. Складові системи фінансово-інвестиційного забезпечення територіальних громад

Джерело: розроблено автором.

Елементи фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад формують комплексну системну модель, відкриту до трансформації чи модифікації її елементів.

В основі функціонування системи фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад розглядаються суб'єкти фінансово-інвестиційних відносин різних рівнів управління і сфер відповідальності та впливу. Вони, зокрема, здатні впливати на систему, в тому числі через управління нею, при цьому керуються різного роду чинниками економічного, політичного та соціального характеру.

Важливою сутнісною ознакою джерел довгострокових фінансових інвестицій є постійність, яка забезпечує стабільність інвестування проєктів, реалізація яких виходить за рамки одного бюджетного періоду.

Вагомими ланками у системі фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад є матеріально-фінансові ресурси у їх фондах, а також ресурси та можливості територій, віднесених до їх юрисдикції. Залучення коштів, достатніх для фінансування власних повноважень та інвестиційних потреб територіальних громад, є важливою передумовою їх ефективного функціонування.

Реформа децентралізації, здійснювана за кількома напрямками (рис. 3), створила умови, сприятливі для активізації саморозвитку територіальних громад. Разом з тим, зростання ролі та відповідальності органів управління громад у сфері фінансово-інвестиційного забезпечення потреб їх розвитку в умовах децентралізації потребує зміни організаційно-управлінських принципів, методів, інструментів та механізмів діяльності управлінських структур територіальних громад.

Рис. 3. Основні напрями процесу децентралізації в Україні
Джерело: розроблено автором

Важливим вектором націленості управлінської діяльності територіальних громад стає інвестиційний. Децентралізація забезпечує низку ефектів, які сприяють інвестиційній діяльності (рис. 4), створює можливості для нагромадження територіальними громадами власних інвестиційних ресурсів, а також впливає на інвестиційну привабливість територій як у внутрішньому, так і у зовнішньому аспектах. Інвестор зацікавлений у співпраці з громадою, яка демонструє конкурентні переваги, привабливі інвестиційні пропозиції, креативні ідеї для подальшого розвитку.

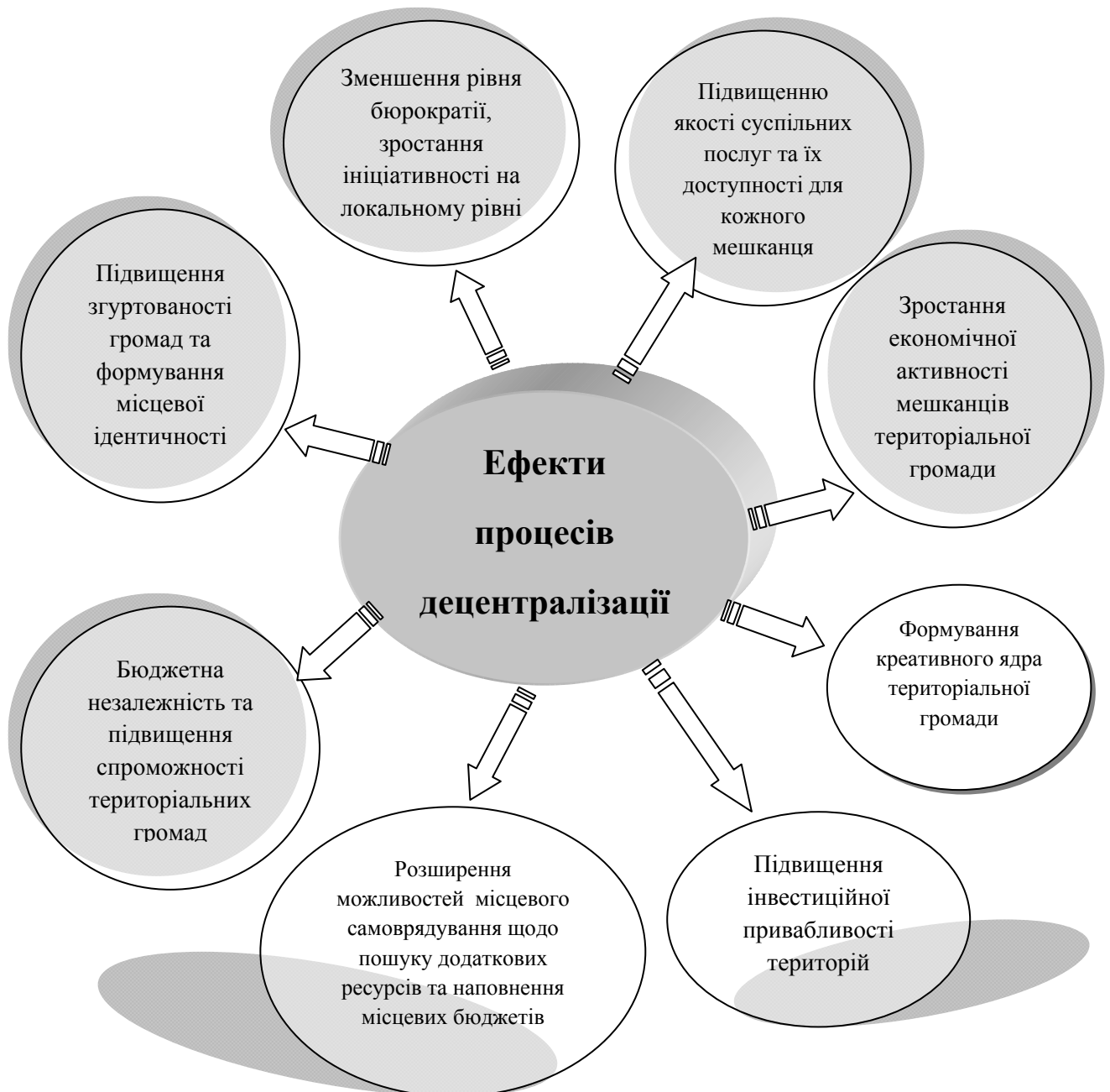

Рис. 4. Соціально-економічні й інвестиційні ефекти децентралізації
Джерело: розроблено автором

Поглиблення децентралізації в системі організації публічної влади у кінцевому підсумку сприяє стимулюванню економічної активності мешканців, зміцненню фінансово-економічного потенціалу територіальних громад, що дозволить їм вписатися в глобальні процеси суспільного розвитку і забезпечити зростання якості життя мешканців громад.

У третьому розділі **«Стан і тенденції фінансово-інвестиційного забезпечення територіальних громад в Україні»** охарактеризовано інституційні умови функціонування територіальних громад, особливості процесу їх реформування, інвестиційні потреби, стан та проблеми фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку.

Здійснено ретроспективний аналіз законодавчої бази щодо функціонування територіальних громад як первинної ланки системи адміністративно-територіального устрою України. Зазначено, що в умовах становлення Української держави після проголошення незалежності 24 серпня 1991 р. тривалий час переважали централізаційні тенденції у побудові системи публічної влади, які з часом стали однією з інституційних пасток, що загальмовували місцеві ініціативи розвитку. З ратифікацією Україною Європейської хартії місцевого самоврядування також виникли розбіжності між децентралізаційним спрямуванням хартії, її націленістю на повсюдність місцевого самоврядування та фактичним законодавчим його обмеженням в Україні, позбавленням більшості територіальних громад (крім міст обласного значення) можливостей місцевого самоврядування у повному обсязі. Намагання вирішити такі проблеми у попередні періоди не мали успіху. Ситуація змінилася зі схваленням Кабінетом Міністрів України Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (розпорядження від 1 квітня 2014 р. № 333-р) та її практичним втіленням. На першому етапі реформи здійснювалося формування об'єднаних територіальних громад (ОТГ) на принципах добровільності. До 2020 р. було сформовано 1009 ОТГ, які охоплювали 44,5% території країни, а в окремих областях – до 70% і більше.

На другому етапі реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні у 2020 р. було прийнято необхідні рішення на рівні центральних органів виконавчої влади щодо завершення формування територіальної основи місцевого самоврядування на базовому рівні, у результаті чого забезпечено повсюдність місцевого самоврядування, яке провадиться через 1469 територіальних громад, усі з яких матимуть прямі бюджетні відносини з державним бюджетом. Вони, відповідно, матимуть права й обов'язки вести самостійну фінансово-інвестиційну політику. Це ставить нові вимоги щодо інвестиційної спроможності громад.

Дослідження діяльності створених до 2020 р. ОТГ надає можливості для оцінки перспектив фінансово-бюджетної та інвестиційної спроможності

територіальних громад, виділити особливості й проблеми різних категорій громад, у тому числі згрупованих за демографічними показниками. Результати аналізу показали, що громади з чисельністю жителів до 5 тис. осіб характеризуються надто високими показниками питомої ваги видатків на утримання апарату управління у власних доходах (35,3%) та суми заробітної плати у видатках загального фонду (76,2%). Проте рівень дотаційності таких громад нижчий, ніж в громадах з населенням 5-15 тис. осіб, а обсяги власних доходів на одну особу вищі, ніж у більшості груп громад (3396,2 грн.), що можна пояснити наявністю в цій групі громад, утворених в результаті об'єднання 2-3 місцевих рад, на території яких функціонують і сплачують до місцевого бюджету податки великі підприємства (рис. 5).

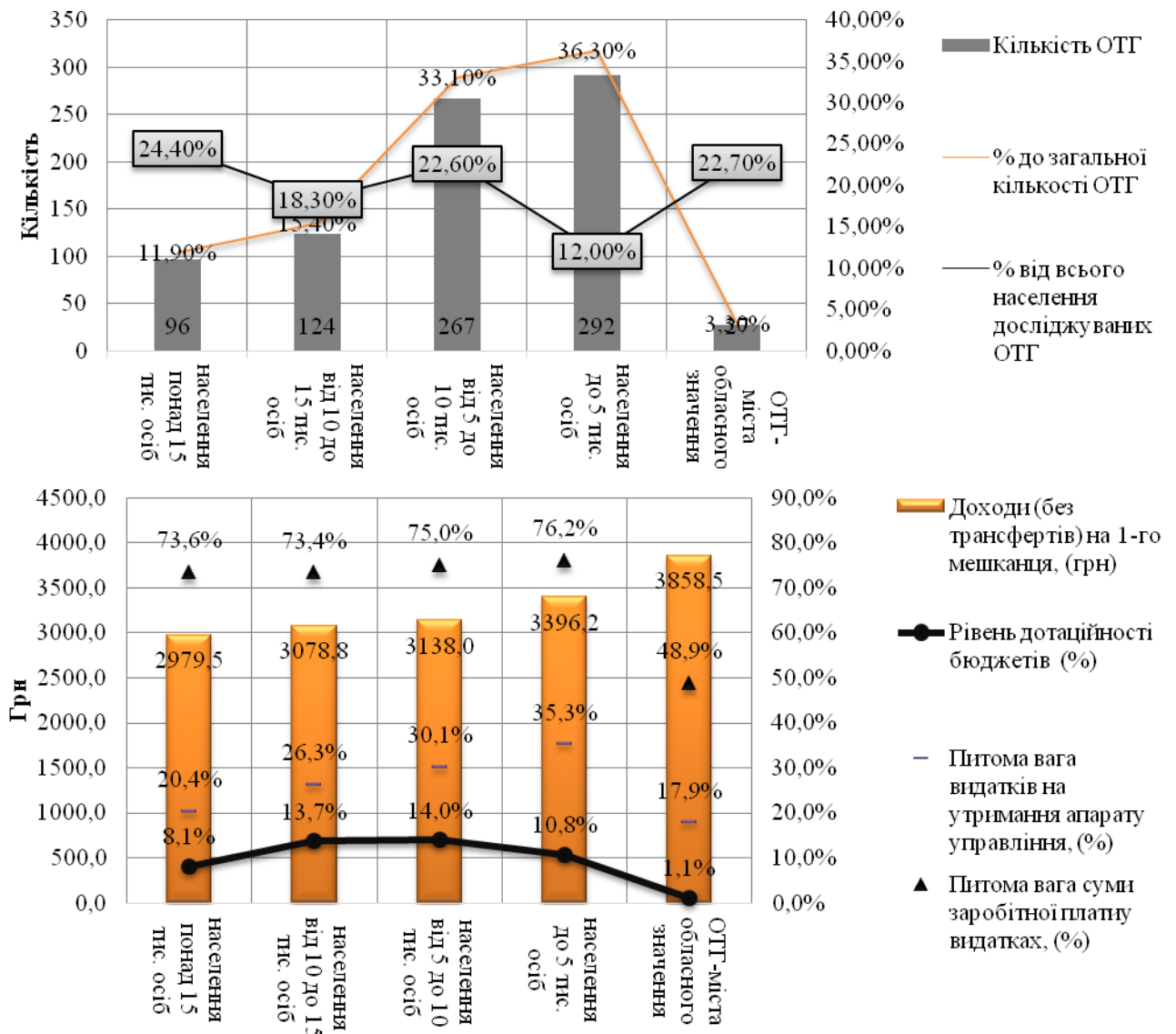

Рис. 5 Показники фінансової спроможності ОТГ в розрізі груп громад за чисельністю жителів станом на 1 вересня 2019 р.

Джерело: розраховано автором

Таким чином, у період до 2020 року спостерігалася значна диференціація рівня фінансової спроможності громад, сформованих на першому етапі реформи, низька інвестиційна спроможність громад з чисельністю мешканців до 5 тис. осіб.

Відтак, у фінансово-бюджетному аспекті підтвердилася обґрунтованість переходу до формування демографічно й економічно потужніших громад згідно з чітко визначеними критеріями. Разом з тим, формування територіально великих громад з входженням до їх складу значної кількості віддалених від центра населених пунктів спричинює небажані негативні процеси, впливу яких необхідно запобігати.

В роботі встановлено також складність питань розподілу повноважень у сфері місцевого самоврядування між базовим, субрегіональним й регіональним рівнями адміністративно-територіального устрою та запропоновано схему розподілу повноважень між рівнями управління в контексті зміни адміністративно-територіального устрою України (рис. 6).

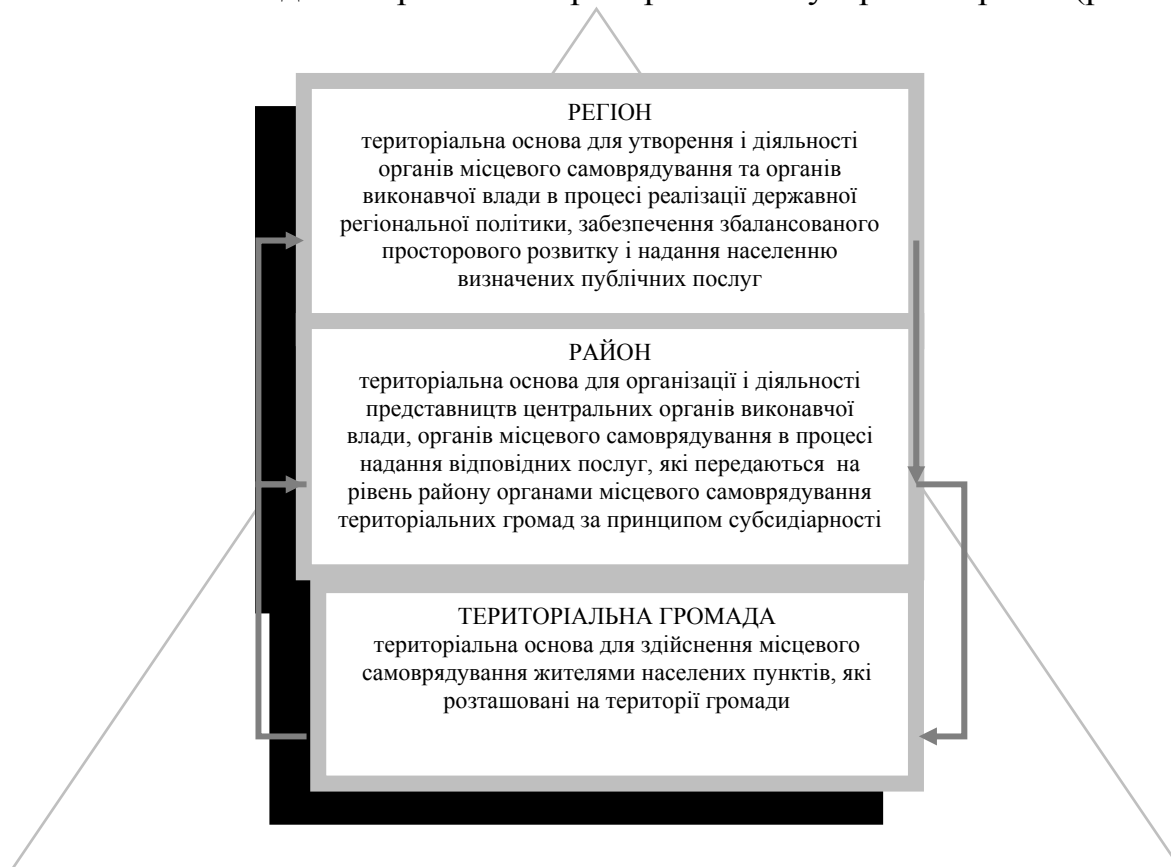

Рис. 6. Розподіл повноважень між рівнями управління в контексті зміни адміністративно-територіального устрою України

Джерело: розроблено за участі автора

Досліджено перерозподіл повноважень та трансформацію фінансово-бюджетних відносин між органами місцевого самоврядування та центральною

владою. Встановлено, що зміна засад бюджетного забезпечення та системи взаємовідносин між бюджетами в умовах децентралізації характеризується, по-перше, запровадженням прямих міжбюджетних відносин між бюджетами ОТГ і Державним бюджетом, що гарантує для місцевого самоврядування чітко визначений обсяг міжбюджетних трансфертів, по-друге, концентрацією значних фінансових ресурсів у місцевих бюджетах (податок на доходи фізичних осіб, акцизний податок, майнові податки, єдиний податок), що дозволяє органам місцевого самоврядування розпоряджатися власною ресурсною базою, по-третє, законодавчим визначенням механізму здійснення видатків з місцевих бюджетів, що сформований в контексті досягнення і гарантованого забезпечення населення основними послугами через їх фінансову підтримку з центру і надання можливості органам місцевого самоврядування самостійно за рахунок власних ресурсів забезпечувати мешканців суспільними благами.

Розширення повноважень територіальних громад призводить до збільшення переліку їх інвестиційних потреб, які можна структурувати за низкою груп, пов'язаних із:

- забезпеченням економічного зростання;
- збереженням навколишнього природного середовища та сталим використанням природних ресурсів;
- розвитком інфраструктури та цифровою трансформацією;
- розвитком соціальної інфраструктури;
- використанням потенціалу історичної та культурної спадщини громад;
- розвитком освіти;
- розвитком закладів охорони здоров'я, надання якісних медичних послуг;
- розвитком фізкультури та спорту, молодіжними програмами;
- розвитком підприємництва, промисловості, впровадженням інновацій та зростанням технологічного рівня територіальної економіки;
- підвищенням інвестиційної привабливості територій.

Забезпечення цих потреб вимагає значних фінансових ресурсів та ставить завдання щодо їх балансування з фінансово-інвестиційними можливостями територіальних громад, яке запропоновано здійснювати відповідно розробленої схеми (рис. 7).

Загалом реальний рівень інвестиційної спроможності територіальних громад можна характеризувати показниками питомої ваги капітальних видатків у загальній сумі видатків їх бюджетів. Аналіз виконання бюджетів територіальних громад, які у 2020 р. діяли на засадах прямих відносин з Державним бюджетом України, показує, що більше половини громад змогли забезпечити бюджетне фінансування капітальних інвестицій лише на рівні до 10% загальної суми видатків своїх бюджетів (загальний та спеціальний фонди).

Рис. 7. Схема збалансування інвестиційних потреб та інвестиційних джерел (можливостей) території

Джерело: складено автором

Фінансування капітальних витратів у розмірах, що перевищували 20% загальних витрат бюджетів могли собі дозволити менше 15 % громад (найбільше, 16,3%, - громади міст обласного значення; найменше, 10,9%, - громади з чисельністю населення понад 15 тис. осіб) (табл. 2).

Таблиця 2

**Питома вага капітальних видатків у загальній сумі видатків
бюджетів об'єднаних територіальних громад України за 2020 рік**

Групи ОТГ	Кількість громад					
	Усього	у т. ч. з питомою вагою капітальних видатків у загальній сумі видатків, відсотків				
		до 10	10-20	20-30	30-40	понад 40
I – з чисельністю населення понад 15 тис. осіб	110	66 (60,0%)	32 (29,1%)	7 (6,4%)	3 (2,7%)	2 (1,8%)
II – з чисельністю населення 10 - 15 тис. осіб	134	65 (48,5%)	50 (36,5%)	8 (6,0%)	7 (5,2%)	4 (3,0%)
III – з чисельністю населення 5 - 10 тис. осіб	277	132 (47,7%)	101 (36,5%)	31 (11,2%)	11 (4,0%)	2 (0,7%)
IV – з чисельністю населення до 5 тис. осіб	308	175 (56,8%)	91 (29,5%)	23 (7,5%)	10 (3,2%)	9 (2,9%)
V – міста обласного значення	43	10 (23,9%)	26 (60,5%)	7 (16,3%)	0	0
Разом	872	448 (51,4%)	300 (34,4%)	76 (8,7%)	31 (3,6%)	17 (1,9%)

Джерело: розраховано автором за даними вебсайту «Децентралізація влади»

Наведене вище свідчить, що інвестиційні можливості територіальних громад потребують посилення. В умовах обмеженості власних фінансових ресурсів пріоритетна роль у процесах забезпечення сталого розвитку територіальних громад відводиться пошуку додаткових джерел інвестицій, і внутрішніх, і зовнішніх.

У четвертому розділі «**Механізми фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад в сучасних умовах**» досліджено бюджетні механізми й міжбюджетні відносини, виявлено проблеми використання внутрішнього ресурсного потенціалу місцевого самоврядування, проаналізовано застосовувані методи залучення територіальними громадами зовнішніх запозичень з інвестиційною метою.

Серед джерел та механізмів отримання фінансово-інвестиційних ресурсів, необхідних для розвитку громад, виділяється кілька блоків (рис. 8).

Рис. 8. Джерела та механізми забезпечення інвестиційних потреб територіальних громад
Джерело: розроблено автором

Бюджетні механізми розглядаються у роботі як елементи бюджетної системи, через які забезпечується мобілізація фінансових ресурсів бюджету та їх раціональне використання у відповідності до політики держави в усіх суспільних сферах. В умовах реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні бюджетні механізми, зокрема, мають забезпечувати її успішність. Міжбюджетні відносини виникають у процесі міжбюджетного регулювання та перерозподілу бюджетних ресурсів, у тому числі для фінансування повноважень, делегованих державою органам місцевого самоврядування, здійснення державної підтримки місцевого розвитку, бюджетного вирівнювання.

Ресурси місцевих бюджетів є одним з важливих інвестиційних джерел. Аналіз структури доходів та видатків зведеного, державного і місцевого бюджетів показав, що за період 2000-2019 років доходи зведеного бюджету зросли в 26,3 разу, державного – в 27,6 разу, місцевих – у 30,0 разів (рис. 9). У той же час зростання видатків за ці роки складало 28,4 разу для зведеного бюджету, 30,2 разу - для державного, 30,7 разу - для місцевих. Частка доходів місцевих бюджетів з трансфертами у зведеному бюджеті за період 2000-2019 років складала в середньому 46,3% та переважно зростала, а без трансфертів

становила лише 25,0%. Ці дані свідчать, що власні доходи місцевих бюджетів мали динаміку нижчу від зростання їх видатків. Реформа фінансово-бюджетної децентралізації мала б змінити ситуацію, принаймні у частині збільшення частки надходжень до місцевих бюджетів у зведеному бюджеті країни, однак це відбувається дуже повільними темпами.

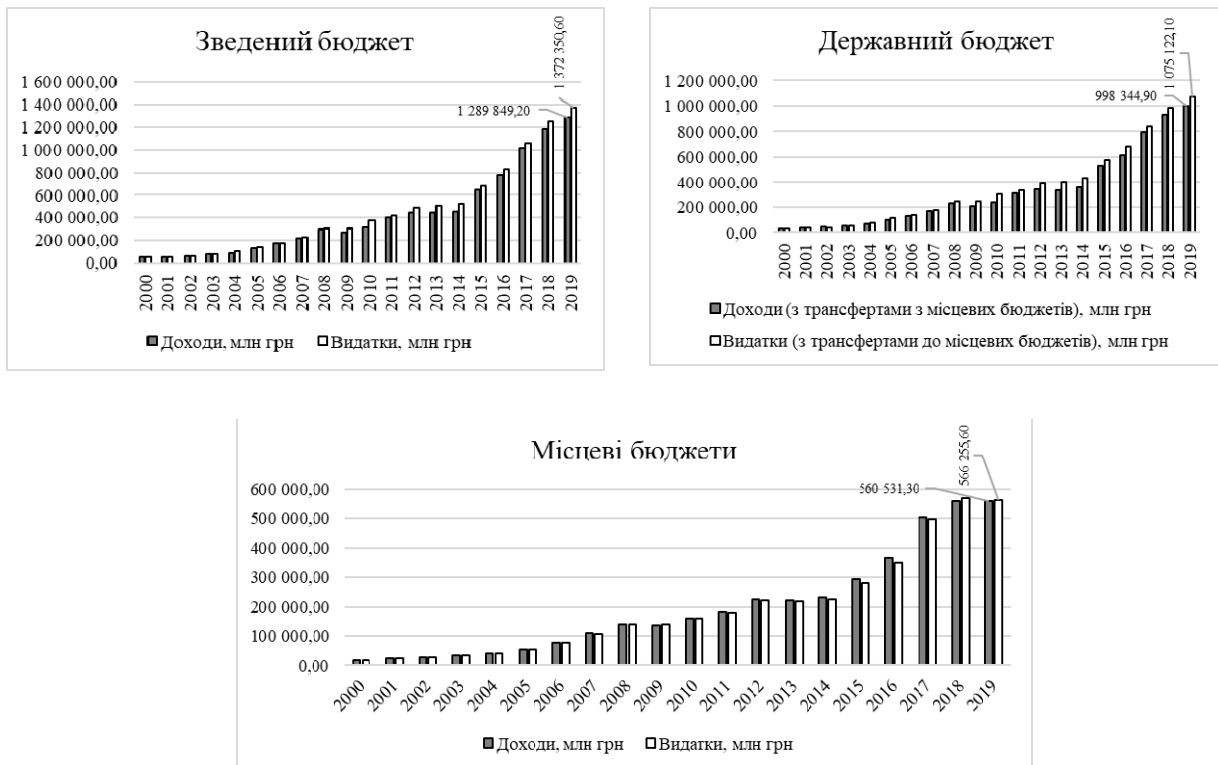

Рис. 9. Динаміка доходів і видатків бюджетів в Україні різних рівнів, 2000-2019 роки

Джерело: побудовано автором

Розгляд ресурсного потенціалу розвитку територіальних громад демонструє низку складових та можливостей щодо їх включення у процеси наповнення місцевих бюджетів та ширшого використання на інвестиційні цілі (рис. 10).

Попри розширення використання внутрішніх фінансово-інвестиційних ресурсів територіальні громади отримують усе більші можливості вирішення інвестиційних завдань із залученням зовнішніх інвестиційних джерел, які на сьогодні здійснюються переважно через:

- отримання коштів міжнародної технічної допомоги та вітчизняних й міжнародних урядових й неурядових фінансових організацій, фондів;
- отримання грантових коштів;
- отримання банківських кредитів;
- випуск (емісію) облігацій місцевої позики.

Робота із залучення зовнішніх інвестицій вимагає достатньо високого професійно-управлінського рівня владних органів територіальних громад.

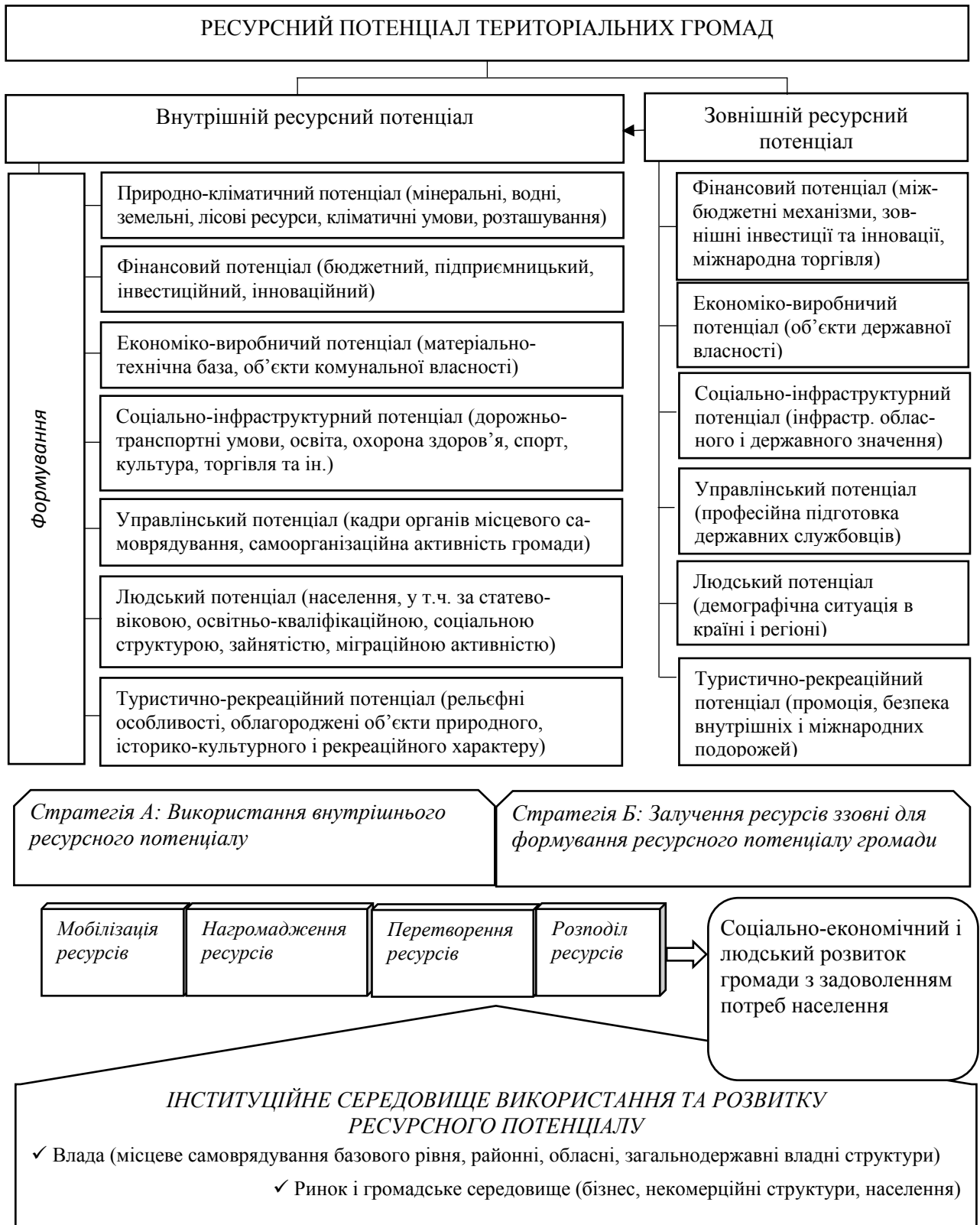

Рис. 10. Ресурсний потенціал територіальних громад та його використання

Джерело: розроблено автором

Завдання органів управління територіальними громадами полягає у максимізації використання усіх складових ресурсного потенціалу громад, включення у процеси їх соціально-економічного розвитку.

У п'ятому розділі «Вдосконалення фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад» обґрунтовано й запропоновано шляхи та інструменти досягнення цілей фінансового забезпечення інвестиційної діяльності територіальних громад при зростанні їх повноважень у сфері надання публічних послуг населенню, підвищення якості життя мешканців, територіального соціально-економічного розвитку й охорони довкілля.

Автором наголошено на необхідності системного підходу до вирішення проблем фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад та обґрунтовано низку заходів щодо їх вирішення. Зокрема, у сфері розвитку нормативно-правового забезпечення інвестиційної діяльності територіальних громад пропонуються заходи з поновлення дії положень законодавства щодо пільг інвесторам, що сприятиме залученню інвестицій у розвиток економіки територіальних громад з низькою власною бюджетною спроможністю, внесення з цією ж метою змін до алгоритму розрахунку базової та реверсної дотації з метою згладжування інвестиційних диспропорцій між територіальними громадами.

Звернуто увагу на значні інвестиційні резерви, які криються у сфері розвитку публічно-приватного партнерства за участі територіальних громад й співпраці з інвесторами. Поряд з розширенням використання інструментів дольової участі, договорів про співпрацю та партнерство з діючими у межах громади чи потенційно можливими до залучення суб'єктами господарювання, обґрунтовано необхідність та запропоновано механізми посилення інвестиційної привабливості для суб'єктів недержавного сектора у реалізації господарських проєктів у економічно малорозвинутих територіальних громадах.

Наголошено на можливостях, які криються в управлінському потенціалі розв'язання проблеми фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад в умовах, що склалися внаслідок реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Його реалізація вбачається через розбудову інституту місцевого самоврядування у відповідності до європейських стандартів і виконання міжнародних зобов'язань, які Україна взяла на себе у сфері місцевого розвитку та територіального управління. Для реалізації цього завдання, а також у контексті інтеграції України до європейського співтовариства, пропонуються інституційні зміни у моделях публічного управління з їх адаптацією до сучасних європейських моделей і підходів. Управлінсько-інституційний чинник при цьому розглядається як важливий елемент фінансово-інвестиційної діяльності місцевого самоврядування.

Процес інституціоналізації системи місцевого самоврядування в Україні у відповідності до європейських стандартів слід орієнтувати на модель належного врядування («Good Governance») та опиратися на три основні площини:

– урядування (колективне вироблення та реалізація стратегічних рішень на основі механізмів консенсусу формування і узгодження політики та координації дій ключових учасників);

- адміністрування (розподіл повноважень і відповідальності між учасниками процесу та інформаційно-комунікаційне забезпечення вертикальної та горизонтальної координації дій між суб'єктами врядування);
- менеджмент (сукупність процесів, що спрямовані на забезпечення виконання стратегічних рішень, прийнятих у системі врядування за рахунок використання раціональних управлінських технологій, методів, засобів і форм управління).

Стандартизація згідно з європейськими принципами побудови інституційної моделі розвитку місцевого самоврядування означатиме застосування певного організаційно-правового механізму управління на місцях на засадах системності та адаптації, який сприятиме наближенню до певної еталонної моделі здійснення місцевого врядування, згідно принципу орієнтованості на громаду. Запровадження моделі «Належне врядування» відповідає концепції нового публічного менеджменту «Networked Government», що являє собою особливу культуру консенсусу в системі державних і недержавних інституцій, які взаємодіючи між собою у сфері місцевого самоврядування досягатимуть взаємовигідних результатів. Доведено, що імплементація цієї моделі в систему місцевого самоврядування України може забезпечити, зокрема, розв'язання складних завдань спільної участі муніципальних структур та інших господарюючих суб'єктів на території громади у реалізації інвестиційних проєктів й стати ще однією стадією реалізації реформи публічного управління.

При цьому концептуально такі системи є яскравим протиставленням політиці муніципального управління, орієнтованого на принципи бюрократії, ієрархічної структуризації та несуть у собі зміну парадигми у моделі публічного управління – перехід від управління до урядування, від керування до обслуговування із застосуванням підходу менеджменту.

Важливим напрямом підвищення інвестиційної спроможності територіальних громад визначено вдосконалення міжбюджетних відносин, які мають виконувати функцію механізму усунення фінансово-бюджетних диспропорцій між громадами, які набувають гіпертрофованого характеру й ставлять територіальні громади у нерівні інвестиційні умови за необхідності при цьому забезпечувати гарантований державою рівень та якість соціальних й інших послуг. Для уникнення такого становища запропоновано удосконалити підходи до побудови системи міжбюджетних відносин, націливши їх на мінімізацію або усунення диспропорцій соціально-економічного розвитку територіальних громад, які виникають внаслідок природно-кліматичних умов і географічного розташування, через розвиток інструментів горизонтального бюджетного вирівнювання, беручи до уваги необхідність зовнішньої підтримки розвитку проблемних (депресивних) територій, віддалених від економічних центрів сільських територій, монофункціональних населених пунктів, що втратили містоутворюючі виробництва, територій з несприятливою екологічною ситуацією тощо

Для уникнення внутрішньогромадівських конфліктів важливим є забезпечення справедливого розподілу коштів бюджету розвитку між центрами громад та периферійними населеними пунктами. Вирішення цієї проблеми запропоноване через ширше долучення мешканців до управління

громадою, розподілу інвестиційних ресурсів шляхом формування громадських бюджетів, громадських схвалень інвестиційних програм та проєктів, участі мешканців у погодженні стратегічних й планувальних документів щодо соціально-економічного розвитку територіальних громад.

За обмеженості фінансово-інвестиційних ресурсів більшості територіальних громад особливо важливої інвестиційної ролі набувають механізми співробітництва громад. В Україні створено інституційно-правові основи співробітництва громад, які дозволяють реалізовувати спільні інвестиційні проєкти, які є обтяжливими для окремих громад. Вони стосуються будівництва полігонів для твердих побутових відходів, обслуговуючих об'єктів, інженерних мереж, транспортної інфраструктури, соціально-культурних об'єктів, охорони навколишнього середовища та інших сфер. Концептуальна схема співробітництва громад представлена на рис. 11.

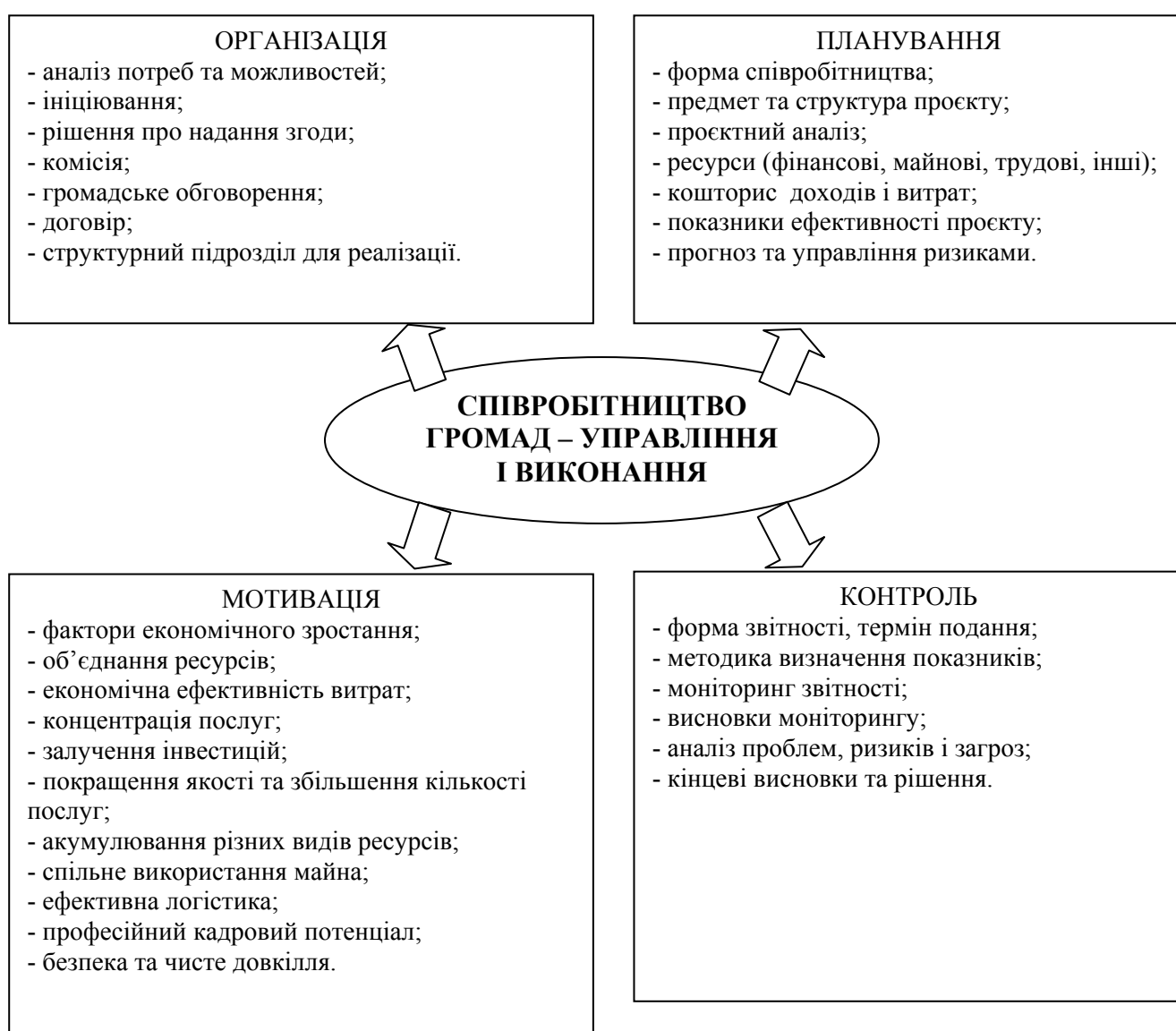

Рис. 11. Концептуальна схема співробітництва територіальних громад
Джерело: розроблено автором

Водночас, таке співробітництво розвивається повільно. Для зміни ситуації пропонується включити у процес співробітництва громад державні мотиваційні стимули, зокрема – гарантоване надання фінансової підтримки реалізації міжгромадівських інвестиційних проектів з коштів Державного фонду регіонального розвитку тощо.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано шляхи вирішення важливої науково-прикладної проблеми - обґрунтування теоретико-методологічних та науково-методичних засад функціонування системи фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад в нових умовах, що склалися у процесі реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, розроблення рекомендацій щодо її удосконалення.

Висновки концептуального, теоретико-методологічного та науково-прикладного характеру зводяться до такого.

1. Здійснений у процесі дисертаційного дослідження науково-методологічний аналіз засвідчив роль місцевого самоврядування як ефективного інструменту місцевого управління та розвитку територій. Його функціонування забезпечує територіальним спільнотам реальне право та можливість самостійно вирішувати питання місцевого значення, формує зацікавленість мешканців у наповненні місцевих бюджетів і соціально-економічному розвитку території проживання в цілому. Однією з базисних засад місцевого самоврядування є визначення його територіальної основи, оскільки місцеве самоврядування характеризується насамперед визначеним просторовим полем своєї юрисдикції та може здійснюватися територіальною громадою у конкретних адміністративно-територіальних межах.

2. В умовах реформування місцевого самоврядування й територіальної організації влади, що здійснюється в Україні починаючи з 2014 р., особливої ваги набули первинні (базові) одиниці системи адміністративно-територіального устрою країни – територіальні громади, яким надано значний масив повноважень з місцевого самоврядування та ресурсів, які необхідні для виконання цих повноважень. В адміністративно-територіальному контексті територіальні громади у дисертації розглядаються як первинні (базові) одиниці системи адміністративно-територіального устрою держави у якій органами місцевого самоврядування чи самоорганізації громадян самостійно і під свою відповідальність забезпечується у межах, встановлених Конституцією та законодавством України, вирішення питань місцевого значення та надання власних і делегованих державою публічних послуг з дотриманням при цьому принципу субсидіарності.

3. Аналіз світового досвіду свідчить про тенденції до формування адміністративно-територіальних одиниць базового рівня з високими власними фінансово-інвестиційними можливостями. Разом з тим функціонують

механізми бюджетного вирівнювання, можливості отримання необхідних муніципалітетам інвестиційних ресурсів з фондів Європейського Союзу. Практикується також міжмуніципальне співробітництво, спрямоване на спільне вирішення інвестиційних завдань. Врахування цих тенденцій, їх імплементація у вітчизняну практику сприятиме успіху реформи в Україні. Водночас, необхідно враховувати внутрішню специфіку країни й рахуватися з тим, що надмірне укрупнення адміністративно-територіальних одиниць тягне за собою загострення проблем периферійності, втрату ефектів згуртованості у життєдіяльності громад.

4. Розширення повноважень органів місцевого самоврядування базового рівня, наділення їх більшою самостійністю вимагають нових підходів до формування й реалізації фінансово-інвестиційної політики на місцях, забезпечення сприятливих умов для здійснення економічної діяльності та розвитку ділової активності всіма суб'єктами господарювання на території громад, що є ключовим чинником фінансово-бюджетного благополуччя, економічної спроможності й реальної управлінської самостійності територіальних громад. Фінансово-інвестиційне забезпечення територіальних громад розглядається важливою складовою їх спроможності вирішувати завдання, що зумовлені повноваженнями базового рівня адміністративно-територіального устрою у сфері надання мешканцям соціальних, адміністративних й інших публічних послуг.

5. Фінансово-інвестиційне забезпечення розвитку територіальної громади визначаємо як можливе на конкретний часовий момент використання її інвестиційного потенціалу у частині його фінансово-інвестиційної складової, зумовлене ресурсними, управлінськими, нормативно-правовими та іншими інституційними чинниками, які стосуються чи притаманні діяльності територіальної громади. Важливим фактором використання інвестиційного потенціалу громади є також інвестиційний клімат на глобальному й макромезо- та локальному рівнях. В контексті особливостей діяльності органів місцевого самоврядування, під поняттям «фінансово-інвестиційне забезпечення територіальних громад» розуміємо сукупність можливостей та заходів щодо залучення й використання фінансових ресурсів для реалізації інвестиційних потреб територіальних громад, зумовлених повноваженнями їх органів управління та запитами мешканців громад щодо формування повноцінного життєвого середовища.

6. В основі функціонування системи фінансово-інвестиційного забезпечення місцевого самоврядування стоять суб'єкти фінансово-інвестиційних відносин різних рівнів управління і сфер відповідальності та впливу. Вони, зокрема, здатні впливати на систему в тому числі через управління нею, при цьому керуються різного роду чинниками економічного, політичного та соціального характеру. Загалом на формування фінансово-інвестиційних ресурсів територіальних громад чинить вплив ціла низка чинників – інституційних, організаційних, природно-ресурсних, економічних,

соціальних, політичних, серед яких виділяються внутрішні, пов'язані безпосередньо з громадами, їх юрисдикцією, та зовнішні. Джерела і форми фінансування органів місцевого самоврядування є ще однією ланкою досліджуваної нами системи фінансово-інвестиційного забезпечення місцевого самоврядування. Залучення коштів, необхідних для фінансування інвестиційних потреб територіальних громад, є важливою передумовою їх ефективного функціонування.

7. Розширення повноважень територіальних громад призводить до збільшення переліку їх інвестиційних потреб, які в роботі пропонується структурувати за низкою груп, пов'язаних із: забезпеченням економічного зростання; збереженням навколишнього природного середовища та сталим використанням природних ресурсів; розвитком інфраструктури та цифровою трансформацією; розвитком соціальної інфраструктури; використанням потенціалу історичної та культурної спадщини громад; розвитком освіти; розвитком закладів охорони здоров'я, надання якісних медичних послуг; розвитком фізкультури та спорту, молодіжними програмами; розвитком підприємництва, промисловості, впровадженням інновацій та зростанням технологічного рівня територіальної економіки; підвищенням інвестиційної привабливості територій.

Забезпечення цих потреб вимагає значних фінансових ресурсів та ставить завдання щодо їх балансування з фінансово-інвестиційними можливостями територіальних громад.

8. Дослідження показали значну диференціацію інвестиційної спроможності територіальних громад та наявність значної групи громад з вкрай низькою власною інвестиційною спроможністю, що створює ризики соціально-економічного й політичного характеру. Загалом реальний рівень інвестиційної спроможності територіальних громад можна характеризувати показниками питомої ваги капітальних видатків у загальній сумі видатків їх бюджетів. Аналіз виконання бюджетів об'єднаних територіальних громад, які у 2020 р. діяли на засадах прямих відносин з Державним бюджетом України, показує, що більше половини громад змогли забезпечити бюджетне фінансування капітальних інвестицій лише на рівні до 10% загальної суми видатків своїх бюджетів (загальний та спеціальний фонди). Фінансування капітальних видатків у розмірах, що перевищували 20% загальних витрат бюджетів могли собі дозволити менше 15 відсотків громад.

9. Встановлено, що механізми фінансово-бюджетних відносин в системі адміністративно-територіального устрою не забезпечують дотримання принципу фінансової децентралізації. Ресурси місцевих бюджетів є одним з важливих інвестиційних джерел. Аналіз структури доходів та видатків зведеного, державного і місцевого бюджетів показав, що за період 2000-2019 років доходи зведеного бюджету зросли в 26,3 разу, державного – в 27,6 разу, місцевих – у 30,0 разів. У той же час зростання видатків за ці роки складало 28,4 разу для зведеного бюджету, 30,2 разу - для державного, 30,7 разу - для

місцевих. Частка доходів місцевих бюджетів з трансфертами у зведеному бюджеті за період 2000-2019 років складала в середньому 46,3% та переважно зростала, а без трансфертів становила лише 25,0%. Ці дані свідчать, що власні доходи місцевих бюджетів мали динаміку нижчу від зростання їх видатків.

10. Розгляд ресурсного потенціалу розвитку територіальних громад демонструє низку складових та можливостей щодо використання внутрішніх інвестиційних ресурсів громад за напрямками: залучення внутрішніх резервів збільшення надходжень до бюджетів розвитку територіальних громад, налагодження співпраці з місцевими суб'єктами господарювання на засадах публічно-приватного партнерства, дольової участі у реалізації інвестиційних проєктів громад, використання механізмів залучення внутрішніх запозичень (муніципальних облігацій) тощо, активізації управлінського чинника в інвестиційній діяльності.

11. Попри розширення використання внутрішніх фінансово-інвестиційних ресурсів територіальні громади отримують усе більші можливості вирішення інвестиційних завдань із залученням зовнішніх інвестиційних джерел через: отримання коштів міжнародної технічної допомоги та вітчизняних й міжнародних урядових й неурядових фінансових організацій, фондів, зокрема – державного фонду регіонального розвитку; грантових коштів; банківських кредитів; випуск облігацій місцевої позики; налагодження публічно-приватного партнерства з суб'єктами господарювання, зареєстрованими за межами громад.

12. Робота із залучення інвестицій вимагає належного організаційного забезпечення та достатньо високого професійно-управлінського рівня владних органів територіальних громад. Організаційно-управлінська реорганізація системи місцевого самоврядування в Україні має орієнтуватися на модель належного врядування («Good Governance»), яка відповідає концепції нового публічного менеджменту «Networked Government», що являє собою особливу культуру консенсусу в системі державних (муніципальних) і недержавних інституцій, які взаємодіючи між собою у сфері місцевого самоврядування досягатимуть взаємовигідних результатів. Імплементация цієї моделі в систему місцевого самоврядування України може забезпечити, зокрема, розв'язання складних завдань спільної участі муніципальних структур та інших господарюючих суб'єктів у реалізації інвестиційних проєктів й стати ще однією стадією реалізації реформи публічного управління. Процес реформування інституту місцевого самоврядування в Україні вимагає також вирішення завдань якісного кадрового забезпечення в системі місцевого самоврядування, підбору та розвитку кадрів підвищення рівня мотивації та максимальної реалізації їх професійного та творчого потенціалу.

13. Значні можливості розкривають механізми співробітництва територіальних громад при вирішенні питань розроблення та реалізації спільних інвестиційних проєктів з економічного та соціально-культурного розвитку. Для активізації співробітництва громад в інвестиційній сфері

пропонується посилити підтримку спільних міжгромадівських інвестиційних проєктів з коштів Державного фонду регіонального розвитку, міжнародної технічної допомоги.

14. Окреслені детермінанти фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад, знайшовши відображення й застосування у роботі центральних органів влади та органів місцевого самоврядування, у тому числі при розробленні політики регіонального й місцевого розвитку, сприятимуть вирішенню завдань територіальної згуртованості та розвитку на принципах децентралізації влади.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Сірик З.О. *Методологія та практика фінансово-інвестиційного забезпечення місцевого самоврядування*. Львів: Національний університет «Львівська політехніка», 2020. 314 с.

2. *Адміністративно-територіальний устрій України: методологічні основи та практика реформування: монографія / наук. ред. В.С. Кравців. – Львів: ДУ "Інститут егіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України", 2016. 264 с. Особистий внесок здобувача: 3.1. Особливості реформування адміністративно-територіального устрою країн Європи. С. 113-141.*

3. *Транскордонне співробітництво та спільний європейський простір : теорія, практика і нові можливості: колективна монографія. Львів-Olsztyn: Національний університет «Львівська політехніка», 2018. 160 с. Особистий внесок здобувача: розкрито можливості транскордонного співробітництва як елемента інвестиційної активності об'єднаних територіальних громад. С. 123-127.*

Статті у наукових фахових виданнях України

4. Сірик З. О. *Європейський досвід реформування адміністративно-територіального устрою. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2015. Випуск 3(113), С. 49-54. (Index Copernicus).*

5. Сірик З. О. *Адміністративно-територіальний устрій Франції: актуальний досвід для України. Регіональна економіка. 2015. №3. С. 116-124. (Index Copernicus).*

6. Сірик З. О. *Адміністративно-територіальний устрій Польщі: вертикально-рівнева система управління. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2015. Випуск 6(116). С. 7-13. (Index Copernicus).*

7. Сірик З. О. *Адміністративно-територіальний устрій Словаччини: досвід для України. Право та державне управління. 2016. №3. С. 153-159.*

8. Сірик З. О. *Адміністративно-територіальний устрій : досвід пострадянських республік (Литва, Латвія, Естонія). Держава та регіони. 2016. №3(55). С.140-145.*

9. Сірик З. О. Проблеми соціально-економічного розвитку територіальних громад в адміністративно-територіальній системі України. *Регіональна економіка*. 2016. №1. С.24-38. (*Index Copernicus*).

10. Сірик З. О. Економічний розвиток та співробітництво територіальних громад. *Регіональна економіка*. 2016. №3. С. 34-42. (*Index Copernicus*).

11. Сірик З. О. Розвиток місцевого самоврядування у процесі реформування адміністративно-територіального устрою України. *Ефективність державного управління*. 2016. №1/2(46/47). С.248-256. (*Index Copernicus*).

12. Сірик З. О. Місцеве самоврядування та інвестиційні процеси : європейські процеси та вітчизняні реалії. *Ефективність державного управління*. 2016. №4(49). С. 266-274. (*Index Copernicus*).

13. Сірик З. О. Проблеми та можливості співробітництва територіальних громад України. *Інвестиції : практика та досвід*. 2017. № 16. С. 102-107.

14. Жук П.В., Сірик З.О. Інвестиційний потенціал територіальних громад : суть поняття та питання управління. *Регіональна економіка*. 2017. №2. С.16-22. (*Index Copernicus*). *Особистий внесок здобувача – обґрунтовано поняття інвестиційного потенціалу територіальних громад, проаналізовано управлінські складові щодо питань інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад.*

15. Сірик З. О. Проблеми кооперування інвестиційних ресурсів територіальних громад. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2018. №2(198). С. 37-43.

16. Сірик З. О. Шляхи використання зарубіжного досвіду міжмуніципального інвестиційного співробітництва. *Проблеми економіки*. 2018. №1(35). С. 15-22. (*Index Copernicus*).

17. Сірик З. О. Ендогенні чинники активізації використання інвестиційно-інноваційного потенціалу громад. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. Випуск 4(132). С.134-147. (*Index Copernicus*).

18. Сірик З. О. Реформування адміністративно-територіального устрою України в контексті європейського досвіду. *Регіональна економіка*. 2019. №4(94). С 152-165. (*Index Copernicus*).

19. Сірик З. О. Поняття та складові фінансово-інвестиційного забезпечення місцевого самоврядування. *Регіональна економіка*. 2020. №1(95). С 100-112. (*Index Copernicus*).

20. Сірик З. О. Фінансова децентралізація як передумова нарощення потенціалу місцевого самоврядування в Україні. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2020. Випуск 1(141). С. 10-20. (*Index Copernicus*).

21. Сірик З. О. Проблеми удосконалення міжбюджетних відносин в умовах реформи децентралізації. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. 2020. №1(83). С. 93-97. (*Index Copernicus*).

22. Сірик З. О. Внутрішньо-ресурсний потенціал місцевого самоврядування: особливості використання. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Том 5. № 3. С. 26-41. (*Index Copernicus*).

23. Сірик З. О. Ефективність використання механізмів співробітництва територіальних громад в умовах децентралізації влади. *Регіональна економіка*. 2020. №2(96). С 17-32. (*Index Copernicus*).

24. Сірик З. О. Особливості вдосконалення міжбюджетних відносин в умовах децентралізації влади. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2020. Випуск 2(142). С. 46-54. (*Index Copernicus*).

25. Сірик З. О. Особливості формування інвестиційних потреб місцевого самоврядування. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2020. Випуск 3(143). С. 32-42. (*Index Copernicus*).

26. Siryk Z. Territorial framework of local self-government: basis of legislative regulation. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. 2020, Vol. 7, No. 3. P. 147-156. (*Index Copernicus*).

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав

27. Сірик З. О. Проблеми залучення зовнішніх інвестиційних ресурсів територіальних громад. *Scientific Light*. 2018. №16. S. 5-9.

28. Onyshchuk, S.V., Onyshchuk I.I., Siryk Z.O., Turenko V.E. Practice of administrative and territorial reform in the EU and Ukraine: Regulatory and management. *International Journal of Management*. 2020. Volume 11. Issue 4. Pp. 487-499. (*Scopus*). *Особистий внесок здобувача – проаналізовано досвід країн-членів ЄС в частині адміністративно-територіального устрою*.

29. Siryk Z.O. Powers, financial and budgetary relations of the state executive power and the local self-government in Ukraine. *Perspectives – Journal on Economic Issues*. 2020. №2. URL: <http://perspectives-ism.eu>

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

30. Сірик З. О. Іноземний досвід формування адміністративно-територіального устрою. Розвиток національної економіки: методологія та практика. Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції. Івано-Франківськ. – Тернопіль: Крок, 2014. С. 117-119.

31. Сірик З. О. Сучасний стан розвитку територіальних громад в умовах адміністративно-територіальної реформи. Трансформаційні процеси в економіці України: глобальні та регіональні аспекти. Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції молодих учених, аспірантів та студентів. Львів. 2017. С. 348-351.

32. Сірик З. О. Законодавча база місцевого самоврядування: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції для студентів, аспірантів та молодих учених «Розвитку фінансово-економічної системи держави та регіонів» (м. Київ, 31 липня 2020 р.). К.: Аналітичний центр «Нова Економіка». 2020. С. 40–45.

33. Сірик З. О. Особливості залучення зовнішніх запозичень територіальними громадами: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Інтеграція освіти, науки та бізнесу в сучасному середовищі: літні диспути» (м. Дніпро, 17-18 серпня 2020 р.). Дніпро. 2020. С. 442 – 443.

34. Сірик З. О. Механізми державної підтримки місцевих бюджетів: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Економічні проблеми сучасності та стратегії інноваційного розвитку національної економіки» (Львів, 22 серпня 2020 р.). ГО «Львівська економічна фундація». Львів: ЛЕФ, 2020. С. 74–78.

35. Сірик З. О. Місцеве самоврядування в системі територіальної організації влади : Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми формування та стабілізації регіональної економіки» (м. Дніпро, 29 серпня 2020 р.). Дніпро: НО «Перспектива», 2020. С. 85–89.

36. Сірик З. О. Ресурсний потенціал місцевого самоврядування : Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Пріоритетні шляхи розвитку науки» (м. Київ, 30-31 серпня 2020 р.). Київ: МЦНІД, 2020. С. 23–25.

Публікації, які додатково відображають наукові результати дисертації

37. Соціально-економічне становище об'єднаних територіальних громад : Захід vs Центр : Науково-аналітичне видання /Сторонянська І., Максименко А., Левицька О., Патицька Х., Сірик З. / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України». Львів. 2019. 64 с. *Особистий внесок здобувача – збір та опрацювання статистичних даних в частині забезпечення соціально-економічного розвитку територіальних громад.*

38. Dykha M., Cheban Y., Bilyk O., Siryk Z., Khytra O., Dudnyk A. Management of corporate social activity in the organization. *International Journal of Management*. 2020 Volume 11. Issue 5. Pp. 97-107. (*Scopus*). *Особистий внесок здобувача – проаналізовано залучення інвестицій з боку великих корпорацій.*

39. Shynkaruk L., Yermolenko D., Buchniev M., Bulysheva D., Siryk Z., Tsokol O. Modelling of land relations in Ukraine in the period of institutional transformations. *International Journal of Management*. 2020. Volume 11. Issue 4. Pp. 622-633. (*Scopus*). *Особистий внесок здобувача – дослідження питання земельних відносин в територіальних громадах в умовах адміністративно-територіальної реформи.*

АНОТАЦІЯ

Сірик З. О. Фінансово-інвестиційне забезпечення розвитку територіальних громад в умовах адміністративно-територіальної реформи. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – Національний університет «Львівська політехніка», ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І.Долішнього НАН України», Львів, 2021.

У дисертації розглянуто теоретико-методологічні засади дослідження та запропоновано шляхи вирішення важливої науково-прикладної проблеми з пошуку шляхів удосконалення інвестиційного забезпечення територіальних громад в умовах реформи місцевого самоврядування й територіальної організації влади в Україні.

Обґрунтовано теоретичні основи та розвинуто понятійно-категоріальний апарат дослідження процесів фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад. Здійснено аналіз зарубіжного досвіду та виявлено світові тенденції реформування територіальної організації влади на засадах управлінської та фінансово-бюджетної децентралізації.

Розроблено методологічний підхід до визначення суті поняття інвестиційного потенціалу територіальної громади, під яким пропонується розуміти сукупність чинників – соціальних, фінансово-економічних, природно-ресурсних, інституційно-управлінських тощо, які є об'єктом управління з боку органів влади територіальної громади, спрямованого на залучення інвестиційних ресурсів для вирішення завдань територіального розвитку. Розглянуто поняття та визначено складові фінансово-інвестиційного забезпечення територіальних громад у контексті завдань місцевого самоврядування в нових умовах.

Розроблено модель системи фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад. Досліджено бюджетні механізми та міжбюджетні відносини в системі фінансово-інвестиційного забезпечення територіальних громад.

Виявлено низку проблем фінансового забезпечення інвестиційних потреб територіальних громад та запропоновано напрями вдосконалення фінансово-інвестиційного забезпечення їх розвитку. Обґрунтовано рекомендації щодо запровадження методів, механізмів й інструментів, використання яких сприятиме усуненню проблем фінансування інвестиційних потреб територіальних громад. Серед них: активізація використання бюджетних і небюджетних інвестиційних джерел для фінансування проєктів соціально-економічного й інфраструктурного розвитку; вдосконалення системи міжбюджетних відносин з орієнтуванням на мінімізацію або усунення диспропорцій розвитку територіальних громад, викликаних об'єктивними чинниками; запровадження механізмів стимулювання співробітництва територіальних громад; посилення взаємодії органів місцевого самоврядування та суб'єктів економічної діяльності на території громади у сфері залучення ресурсів на засадах дольової участі; посилення дієвості управлінського чинника в реалізації організаційно-інституційних засад розвитку місцевого самоврядування на базовому рівні адміністративно-

територіального устрою.

Ключові слова: адміністративно-територіальний устрій, територіальні громади, соціально-економічний розвиток, інвестиційне забезпечення, фінансові механізми, бюджетна децентралізація.

SUMMARY

Siryk Z. O. Financial-investment provision of territorial communities' development under the administrative-territorial reform. – Manuscript.

Thesis to obtain the scientific degree of the doctor in economics by the specialty 08.00.05 – productive forces development and regional economy. – Lviv Polytechnic National University, SI “The Institute of Regional Research named after M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine”, Lviv, 2021.

The thesis is devoted to the substantiation of theoretical-methodological foundations and development of practical recommendations regarding the solution of an important scientific-practical problem of the search for the ways to provide financial-investment support to the territorial communities' development under the ongoing local governance and authorities' territorial organization reform in Ukraine.

The author considers scientific-theoretical provision regarding the development of the system of the authorities' territorial organization and models of combining the public executive authorities and local governance in the system of public authorities and public administration.

The experience of reforming the authorities' territorial organization is analyzed and the measures concerning the administrative-territorial reforming there should be implemented in the domestic practice are determined. Namely, the following issues are considered: enlargement of administrative-territorial units with the respective increase in financial capacities of such entities, cooperation between local governments, reorganization of the weakest administrative-territorial units by their merging or amalgamation with others, etc.

The importance of the issues of financial-investment provision of the territorial communities' socio-economic development in conditions of their budgetary independence is substantiated. The concept and components of the territorial communities' financial-investment provision are examined and determined in the context of local governance tasks in new conditions.

The thesis suggests an approach to considering the financial-investment provision of territorial communities as a system consisting of several blocks: mineral-financial resources of territorial communities' budgets, other internal and external sources of funding their investment needs, capacity of local governments to mobilize the resources of economic entities, households, individuals, etc. to realize the community's investment needs, organizational-managerial capacities of the territorial community's authorities to solve investment tasks, and legal framework of local governments' activity.

The financial capacity and investment opportunities of consolidated territorial communities operating on the principles of direct relations with the public budget is analyzed. The conclusions are made that as of 2020, the differentiation of the level of financial capacity and investment opportunities of the formed CTCs was substantial. Over half of them used less than 10% of their budgets for investment goals.

The directions of improving the financial-investment provision are suggested, and recommendations regarding the implementation of methods and instruments that secure the elimination of problems related to the funding of territorial communities' investment needs are substantiated. They include the intensified use of budgetary and non-budgetary investment mechanisms in funding the projects of socio-economic and infrastructural development; improving the system of interbudgetary relations with orientation on the minimized or eliminated imbalances in the development of territorial communities stemming from natural and climate conditions; introducing the mechanisms to stimulate the territorial communities' cooperation; strengthening the cooperation between local governments and economic entities at the community's territory in terms of attracting their resources based on equity participation; strengthening the efficiency of a managerial factor in the implementation of organizational-institutional grounds of the development of local governance on the basic level of administrative-territorial structure.

Keywords: administrative-territorial structure, territorial communities, socio-economic development, investment provision, financial mechanisms, budgetary decentralization.

Підписано до друку 06.04.2021. Формат 64x90/16
Папір ксероксний. Друк на різнографі. Гарнітура "Times New Roman"
Умов. друк. арк. 1,9. Наклад 100 прим. Зам. №19
Друк: ПП "Арал"
Свідоцтво: серія А01 №21230 від 18.06.2007 р.
Державна реєстрація 09.09.1998 р.

м. Львів, вул. Козельницька, 4
Тел: (050) 371-62-80